

Veturliði Óskarsson

Orð koma í orða stað

Um sagnorðið *fokka* og nafnorðið *fokk*

1 Inngangur

Sagnorðið *fokka*, annars vegar í merkingunni ‘gaufa, dunda’, hins vegar í merkingunni ‘sleppa e-u, láta fara’ (Íslensk orðabók 2002), er talsvert gamalt í íslensku en elstu þekkt dæmi um það eru frá 17. öld.¹ Af því var síðar dregið nafnorðið *fokk* ‘gauf, dund’. Næg dæmi eru um þessi orð í blöðum og tímaritum frá 20. öld, einkum á fyrri hluta aldarinnar. Nú um stundir munu þó flestir helst tengja þessar orðmyndir, *fokka* og *fokk*, við nýrra orð ættað úr ensku og með heldur grófari merkingu, þ.e. enska orðið *fuck* sem tók að berast inn í málið á síðustu áratugum 20. aldar og hefur öðlast sess sem tökuorð í íslensku.

Í ensku er *fuck* bæði notað sem sagnorð og nafnorð í eiginlegri lexíkalskri merkingu (sjá *Oxford English Dictionary*) og sem áhersluorð (upphrópun, blótsyrði) sem tjáir reiði, gremju, örvæntingu, pirring, fyrirlitningu, óþolinmæði, undrun o.s.frv. eða er einungis haft til

---

¹ Ég þakka ritrýnum og ritstjórum *Orðs og tungu* fyrir einkar góðar ábendingar og athugasemdir við eldri gerð þessarar greinar. Efníð hefur verið kynnt í fyrirlesturum í Svíþjóð, Danmörku og Þýskalandi. Grein ætluð erlendum lesendum birtist í tímaritinu *Rask* árið 2017 og liggur sama dæmasafn að baki báðum greinum. Árið 2019 var ég meðhöfundur að yfirlitsgrein um notkun orðsins *fuck* í ýmsum tungumálum (Vatvedt Fjeld o.fl. 2019). Í nýlegri BA-ritgerð (Einar Lövdahl Gunnlaugsson 2016) er fjallað um margt af því sem rætt er í þessari grein og má gjarnan benda á hana sem viðbótarlestur fyrir þá sem vilja vita meir, ekki síst um yngri orðin.

áherslu, svo rakið sé það allra helsta sem sagt er um áhersluorðið *fuck* í enskum orðabókum (sjá t.d. ofangreint rit). Það er í þessu áhersluhlutverki sem orðið hefur borist inn í íslensku og fengið stöðu sagnorðs og upphrópunar/nafnorðs. Framburðar- og ritmyndir eru þá langoftast hinar sömu og gömlu orðanna, þ.e. *fokka* (sögn) og *fokk* (upphrópun, nafnorð). Í fylgd með *fuck* barst að auki atviks- og áhersluorðið *fucking*, sem er að formi til lýsingarháttur nútíðar ensku sagnarinnar og hefur í íslensku fengið framburðar- og ritmyndina *fokking*.

Ef til vill er ekki öllum ljóst að birtingarmyndir þessara orða sem tökuorða í íslensku máli urðu nokkuð aðrar en við mátti búast. Framburðurinn er nefnilega ekki í samræmi við þá reglu að stutt enskt [ʌ] eða [ə] skuli borið fram sem [œ] í íslensku.² Skýringin er reyndar ekki flókin: Þegar e. *fuck* barst inn í málið fylltu orðin sem fyrir voru að nokkru leyti það pláss sem nýja tökuorðið, í hlutverki sagnorðs og upphrópunar/nafnorðs, gerði tilkall til. Má segja að það hafi í þessum hlutverkum yfirtekið bæði útlit (framburð og ritmynd) og að nokkru leyti merkingu og hlutverk gömlu orðanna. Þau voru á sinn hátt fremur berskjölduð eða óstöðug vegna takmarkaðrar notkunar, sérstaks stílgildis og málsniðs sem þau helst tilheyrðu og ákveðinna form- og merkingarlíkinda við enska orðið. Verður þetta nánar rakið og skýrt í þessari grein.³

Vera kann að einhverjum þyki það álitamál hvort kalla skuli *fokka* og *fokk* í nýju merkingunni eiginleg tökuorð úr ensku *fuck* sem fallið hafi saman við eldri orðin eða hvort gömlu orðin hafi einfaldlega fengið nýja erlenda merkingu, þ.e. tókumerkingu. Í því sambandi skal á það bent að orðasambönd á borð við *fokk jú*, *fokk off*, *að gefa ekki fokk* o.fl., sem augljóslega eiga sér enska fyrirmynd og uppruna, sem og áhersluorðið *fokking* sem svarar til ensku lýsingarháttarmyndarinnar *fucking*, styðja það að um sé að ræða tökuorð fremur en tókumerkingu. Hér verður litið svo á að nýtt og eiginlegt tökuorð hafi borist inn í íslensku, enska orðið *fuck* í sínu fleirþætta hlutverki, og fengið þar hlutverk sagnorðs og upphrópunar/nafnorðs.

Meginmarkmið greinarinnar er að varpa dálitlu ljósi á sögu þessara orða og fjalla um það hvað gerist þegar tökuorð sem eru samhljóma eldri orðum koma inn í málið og ýta hinum frá. Gagna var leitað í stafræna blaða- og tímaritasafninu *Tímarit.is*, í *Ritmálssafni Orðabókar*

² Sjá nánari greinargerð um það í Veturliði Óskarsson (2017:122–125).

³ Um beygingu orðanna verður lítilllega fjallað síðar í þessari grein, sjá kafla 3.1.

Háskólans og í *Íslensku textasafni*. Lítils háttar hliðsjón var höfð af dæmum sem er að finna í *Risamálheildinni*.

Við leit á *Tímarit.is* fram til 1. ágúst 2022 komu í ljós um 130 dæmi um eldri sögnina og um 80 um eldra nafnorðið. Elsta dæmi um sögnina er frá 1850 en elsta dæmi um nafnorðið er frá 1935. Um 165–170 dæmi fundust um yngri sögnina, þá enskættuðu, í aðlöguðu íslensku formi⁴ og um 350 dæmi um upphrópunina/nafnorðið.⁵ Um 100 dæmi komu í ljós um orðmyndina *fokking*. Í því sem hér fer á eftir er langmest stuðst við dæmi af *Tímarit.is*.

Í *Ritmálssafni Orðabókar Háskólans* (ROH) fundust 13 dæmi um eldri sögnina, tvö þau elstu frá 17. öld, og sjö um nafnorðið, hið elsta frá 1948, en engin dæmi um yngri orðin. Mörg dæmin eru þau sömu og fundust á *Tímarit.is*.

Í *Íslensku textasafni* komu í ljós 15 dæmi um eldri sögnina, mörg þau sömu og í ROH. Um nafnorðið eru átta dæmi, flest þau sömu og í ROH. Um yngri sögnina komu í ljós 16 dæmi, í samböndunum *fokka e-u upp*, *fokka (upp)* í *e-u*, *fokkaðu þér*, öll nema það fyrsta af blogg síðum 2001–2006. Um upphrópunina/nafnorðið eru ein 80 dæmi, 45 úr bloggi 2001–2005, 30 úr tveimur skáldsögum frá 2008 og fimm úr öðrum ritum frá árunum 2011–2015.

Hér á eftir verður í 2. kafla fjallað um eldri orðin, *fokka* og *fokk*, merkingu þeirra og notkun og í 3. kafla um tökuorðin úr ensku. Í 4. kafla er samantekt, umræða og lokaorð.

2 Eldri orðin

2.1 Uppruni og elstu dæmi

Samkvæmt *Íslenskri orðsifjabók* er gamla sögnin *fokka* að öllum líkindum tökuorð, þá líklega úr gamalli dönsku eða miðlægþýsku (Ásgeir Blöndal Magnússon 1989:199). Af sögninni er dregið nafnorðið *fokk*. Elstu íslensku dæmin um sögnina í ROH, tvö dæmi frá 17.

⁴ Þegar orðin eru skrifuð upp á ensku eru þau nær alltaf í ensku samhengi eða í tilvitnunum úr ensku og skipta takmörkuðu máli fyrir þessa rannsókn (sjá nánar kafla 3.2).

⁵ Fjöldi dæma segir reyndar ekki alla söguna; þannig eru a.m.k. 50 dæmi um orðmyndina *fokk* í tengslum við herferð sem hófst 2015 og kallast „Fokk ofbeldi“ og gengur m.a. út á sölu ýmiss konar varnings, og 15–20 dæmi eru úr titli bókar sem heitir *Fokk* ég er með krabbamein (2019), umræðu um hana eða í tengslum við það efni.

öld, eru álíka gömul eða svolítið eldri en þau dönsku dæmi um sambærilega sögn sem þekkt eru. Í dönsku kemur hún fyrst fyrir í tveimur orðabókarhandritum frá lokum 17. aldar eftir Laurids Kok (1634–1691) og Matthias Moth (1649–1719). Hvorugt ritið var gefið út á prenti og hið fyrra er skemmt og ekki vel varðveitt. Moth gefur annars vegar merkinguna ‘at bevæge frem og tilbage’ og latínu *motare* (þ.e. ‘setja af stað, hreyfa’) og merkir hana „Ovi.“ sem bendir til þess að hún sé fengin úr þýðingu á riti eftir Óvídíus. Hins vegar gefur Moth merkinguna ‘at have unatúrlig omgengelse’, latína *pedicare* (þ.e. ‘hafa mök’, notað um samkynhneigða, sbr. Adams 1982:123) og merkir hana „Mart.“, þ.e. rómverska (spænska) skáldinu Marcus Valerius Martialis (u.þ.b. 40 til u.þ.b. 104), en hann var m.a. þekktur fyrir erótískan kveðskap (sbr. Martial 1993:103). Í orðabók Koks er einnig að finna síðarnefndu merkinguna en talið er að Moth hafi víða stuðst við Kok.⁶

Ef til vill er það sem vitað er um sögnina í dönsku of lítið til þess að með öryggi sé hægt að telja íslenska orðið tökuorð úr gamalli dönsku. Hér verður þó ekki reynt að hrekja tilgátu Ásgeirs Blöndals Magnússonar um upprunann heldur einungis bent á að dæmafæðin gerir ályktanir um uppruna og tungumálaáhrif óóruggar.

Sögnin er talin vera af sama germanska uppruna og enska orðið *fuck*, sem síðar kemur við sögu, sem og orð af sama toga og svipaðrar merkingar í öðrum germönskum málum. Ekki verður fjallað nánar um orðsifjafræðina hér en um hana má lesa í ýmsum handbókum, t.d. í Sheidlower (2009:7–9).

Elsta þekkta dæmi um gömlu sögnina *fokka* í íslensku er í kvæði um Tyrkjaránið 1627, Ræningjarímu eftir séra Guðmund Erlendsson í Felli (um 1595–1670). Hún er í handriti frá 1688 (JS 232 4to). Annað gamalt dæmi er í orðabók Magnúsar Ólafssonar, *Specimen Lexici Runici*, en hún var prentuð 1650 (höfundurinn dó 1636).

(1) a) Upp og niður um ból og bæi bramla og **fokka**, / að Dönsku-húsum færðu flokka, / flestir hræddust tjöruskrokka (*Tyrkjaránið á Íslandi* 1627 1906–1909:477).

b) Fer her ej fotspar / **Fóckum** vier bróckum met stóckum (*Specimen Lexici Runici* 2010:88).

Merking *fokka* er ekki fyllilega ljós. Í fyrra dæminu sýnist helst vera átt við læti, jafnvel skaða eða skemmdarverk, sbr. að sögnin er þar höfð

⁶ Sjá um þetta Egeholm-Pedersen (2018:9 o.áfr. og 41 um *fukke*) og heimildir í *Moths Ordbog*.

með sögninni *bramla* ‘vera með hávaða; brjóta’ (Íslensk orðabók, 3. útg. 2002, hér eftir ÍO 2002). Þarna er í kvæðinu einmitt fjallað á áhrifamikinn hátt um ofbeldi og niðingsverk „Tyrkjanna“ í Vestmannaeyjum.

Seinna dæmið er úr Tröllaslag hinum forna (sjá Ólaf Davíðsson 1894:358–359; sbr. Jakob Benediktsson 1983:287). Í *Specimen Lexici Runici* er „fóckum“ þýtt með latínu *currimus* sem merkir ‘við hlaupum, stökkvum’. Á næstu blaðsíðu er prentað upphaf annarrar gerðar kvæðisins og þar eru þessar línur svona: „Fer her i fotspór / Flockum vier brockum med stockum“. Þar er *flokkum* þýtt með latínu *catervatim*, þ.e. ‘flokki saman; í hópi’. Þessum kveðskap hefur líklega verið bætt inn í handrit orðabókarinnar að Magnúsi látnum en Anthony Faulkes færir rök að því að Magnús hafi skráð báðar gerðirnar og segir að þær virðist vera þær elstu sem varðveist hafa. Telur Faulkes að kvæðið sé frá lokum 16. aldar eða eldra (*Specimen Lexici Runici* 2010:XX). Ljóst er að Magnús Ólafsson hefur þekkt sögnina *fokka* í merkingunni ‘hlaupa’ en hvort orðið er upphaflegt þarna í kvæðinu skal ósagt látið.

Þessi dæmi um notkun gömlu sagnarinnar eru ólík þeirri formgerð sem fyrst fer að bera á um miðja 19. öld og varð ríkjandi, þ.e. *láta e-ð fokka* (sjá kafla 2.2). Enn fremur eru þessi elstu dæmi mjög einangruð í tíma því að þrátt fyrir umtalsverða leit hefur sögnin ekki komið í ljós á ný fyrir en í textum frá 19. öld.

Næsta þekhta dæmið er úr Biðilsrímu eftir Gísli Sigurðsson frá Klungurbrekku (1772–1826) sem prentuð var í kvæðasafni um miðja 19. öld:

- (2) Beizla fráú brokkarnir, brönuðu nálægt honum; skulu’ ei fá að **fokka** hjer, fallegu bláu sokkarnir (Grímur Laxdal 1857:58).

Fyrir í rímunni segir að biðillinn sé á bláum sokkum eða háleistum (hosum) sem fara vel við kálfann (Grímur Laxdal 1857:55). Í erindunum næst á undan því sem hér var prentað segir frá því er hann ríður vota mýrarleið og mætir þar hópi manna á brokkhestum sem „brana“ (bruna) fram hjá honum í blautri mýrinni. Má líklega skilja það svo að fallegu bláu sokkarnir fái ekki skaða af því, fái ekki að óhreinast. Sé þessi túlkun rétt er merkingin ekki langt frá þeirri sem birtist í Ræningjarímunni.

Sem fyrir segir eru fá gömul dæmi þekkt um sögnina *fokka*, frá 17. öld einungis ofangreind tvö og ekkert frá 18. öld. Dæmi taka síðan að

koma í ljós í textum um miðja 19. öld. ROH hefur sjö dæmi frá þeirri öld og við leit á *Tímarit.is* fundust níu til viðbótar. Ekki er unnt að segja hversu algeng sögnin hefur verið í aldanna rás. Það getur vel verið tilviljun að hún komi svo sjaldan fyrir í varðveittum textum, a.m.k. þeim sem hafa verið orðteknir fyrir orðabækur. En sögnin gæti líka hafa verið ókunnugleg og sjaldgæf. Þess má geta að í gagnagrunni um 1.640 íslenskra einkabréfa frá 19. öld, með yfir 900.000 lesmálsorðum, eru engin dæmi um sögnina.⁷

2.2 Merking eldri sagnarinnar

Í nútímamáli hefur gamla sögnin *fokka* tvær grunnmerkingar sem eru einkennilega fjarlæggar hvor annarri. Í ÍO (2002) er greint á milli þeirra undir sömu flettu og báðar merktar sem óformlegt mál.⁸ Annars vegar er grunnmerkingin sögð vera ‘gaufa, dunda’ og hins vegar ‘sleppa e-u, láta fara’. Ekki eru notkunardæmi um fyrri merkinguna en um þá seinni, sem einkum er að finna í orðasambandinu *láta (e-ð) fokka*, eru sýnd notkunardæmin *láta aurana fokka* og *láta það fokka sem manni dettur í hug*. Í 2. útgáfu *Íslenskar orðabókar* (1983) var síðari merkingin merkt sem óformleg en báðar merkingar voru án athugasemda í fyrstu útgáfu (1963).

Notkun sagnarinnar í merkingunni ‘sleppa’ virðist eldri en í merkingunni ‘dunda’. Það sést nokkuð glögg af dæmum í ROH og fær frekari staðfestingu af dæmaleit á *Tímarit.is* og annars staðar. Í næsta kafla verður fyrst fjallað um sögnina í þessari eldri merkingu, einkum í orðasambandinu *láta (e-ð) fokka* og sambærilegum orðasamböndum. Þegar því er lokið verður fjallað um orðið í merkingunni ‘gaufa, dunda’.

2.2.1 Merkingin ‘sleppa, láta fara’

Um 115 dæmi komu í ljós á *Tímarit.is* um sögnina í merkingunni ‘sleppa, láta fara’. Elstu dæmin eru frá miðri 19. öld (1850). Í nær öllum er sögnin í nafnhætti og á undan henni oftast sögnin *láta* + andlag (stundum ósagt). Nokkrum sinnum eru þar aðrar hjálpar- eða háttarsagnir eða sagnir sem notaðar eru sem slíkar, *eiga* (eitt dæmi), *fá*

⁷ Sjá <http://brefasafn.arnastofnun.is/> (rannsóknarverkefnið *Málbreytingar og tilbrigði í íslensku máli á 19. öld: tilurð opinbers málstaðals*).

⁸ Orðabókin greinir á milli þessarar eldri sagnar og yngra tökuorðsins (úr e. *fuck*), sem er skráð sem sérstök fletta.

(þrjú), *lofa* (tvö), *mega* (fimm), *verða* (tvö), *skulu* (eitt).

Merkingunni fylgir sterkur undirtónn sem felur í sér huglæga afstöðu eða viðhorf, oft kaldhæðni, kæruleysi, andúð eða annað sambærilegt. Þessi undirtónn markar notkun sagnarinnar og kemur því skýrt til skila að merkingin sé ekki hlutlaus.

Annars vegar snýr merkingin að því að losa sig við eitthvað eða láta eitthvað hverfa sem er óviðeigandi, óþarft.

- (3) a) Vonandi fær nú flatti þorskurinn að **fokka** af þinghúsinu (1903).
- b) Hann ætlar að halda í demantana og láta stelpuna **fokka** (1960).

Hins vegar snýr merkingin að því að vera hreinskilinn, segja það fyrsta sem kemur upp í hugann, umhugsunarlaust og frjállega án þess að hika, segja hlutina eins og þeir eru. Vel kann að vera að þessi notkun sé að einhverju leyti sniðin eftir orðasambandinu *láta* (e-ð) *flakka* sem dæmi eru um allt frá 17. öld (sjá ROH), en þar er merkingin oft mjög sambærileg við þessa.

- (4) a) Hann skrifar nákvæmlega eins og talar, lætur allt **fokka**, sem honum dettur í hug (1891).
- b) ekkert er skáldinu heilagt – bókin [...] lætur allt flakka og **fokka** (2010).

Sögnin kemur nokkuð oft fyrir í háðsblaðinu *Speglinum* (ellefu dæmi frá 1941–1959) og er þar greinilega notuð til að gefa textanum kæruleysislegt eða glettnislegt yfirbragð.

Fáein dæmi komu í ljós um *fokka* í merkingu skyldri þessari en í annars konar setningargerð en *láta* + andlag + *fokka*, til dæmis þessi tvö:

- (5) a) Brynjólfur sprengdi í mér fjögur rif í einu [...] þarna **fokkuðu** fjögur rif (1966).
- b) áður en [...] farþegaflugvél **fokkaði** beint niður í borgarhverfi (1988).

Athyglisvert er að sögnin *fukke* kemur fyrir í dönsku, í svipaðri merkingu og þeirri sem hér var fyrr nefnd, snemma á 20. öld skv. *Orðbog over det danske Sprog (Supplement 1992–2005)*. Dæmið er úr ljóðabók frá 1921 og merkingin sögð vera „kaste bort (med foragt, som værdiløst).“ Samkvæmt orðabókinni er sögnin úr þýsku, *fucken* ‘ýta, pota, stjaka við’. Hún hefur þó verið óvenjuleg í almennu máli

Þegar orðabókin var tekin saman því hana er ekki að finna í 6. bindi sem kom út 1924. Það er því afar ólíklegt að um dönsk áhrif geti verið að ræða í sambandi við notkun og merkingu sagnarinnar í íslensku, en eigi að síður er rétt að nefna þetta. Þess skal og getið að í sænsku kemur fyrir sögnin *focka* frá lokum 19. aldar, með svipaða merkingu, ‘avskeda, ge (ngn) respass, [...] ge (ngn) sparken’, sjá *Svenska Akademiens ordbok*.⁹ Orðabókin segir sögnina vera af óvissum uppruna en orðsifjafraeðingurinn Elof Hellquist (1980 [1939]:228–229) virðist helst gera ráð fyrir sænskum (norrænum) uppruna þegar hann nefnir í þessu samhengi, og þá einungis til samanburðar, norsku *fukka*, dönsku *fukke* og ensku *fuck* sem og orðmyndir í sænskum og dönskum mállýskum. Hellquist gefur þar upp sænsku grunnmerkinguna ‘stöta’, þ.e. ísl. ‘slá’, „såsom ofta annars i verb för coire“, þ.e. ‘eins og gjarnan á við um sagnir um að hafa samræði’. Sænsk áhrif á notkun sagnarinnar í íslensku á 19. öld eru auðvitað óhugsandi en athyglisvert er eigi að síður að orðið skuli vera til í sænsku í ofangreindri merkingu. Ég hef spurst fyrir meðal Svía og allmargir þekkja þessa merkingu enn í dag.¹⁰

2.2.2 Merkingin ‘gaufa, dunda’ o.s.frv.

Hið elsta af 16 dæmum um sögnina í merkingunni ‘gaufa, dunda’ í blöðum og tímaritum er frá 1948.¹¹ Nafnorðið *fokk* í merkingunni ‘dund, slór, gagnslaust dútl’ o.s.frv. kemur þó fyrir í textum rúmum áratug fyrr (sjá 2.3) og ef rétt er að nafnorðið sé dregið af sögninni, eins og hér hefur verið haldið fram (sjá inngang og kafla 2.1) þá er þessi merking sagnarinnar að minnsta kosti jafngömul og trúlega eldri.

Ekki er vel ljóst hvernig þessi merking er til komin en einhvers konar kæruleysisþáttur er þó sameiginlegur orðinu hér og hinu kaldhæðnislega/kæruleysislega orðasambandi *láta e-ð fokka* o.s.frv. sem rætt var hér að ofan.

Dæmið frá 1948 er í texta sem á að sýna slangur og spillt málfar ungs fólks í Reykjavík (G.J.Á. 1948):

- (6) knallið fór þó annars ágætlega, og við **fokkuðum** ekki á búlunni lengur en til þrjú.

⁹ Flettuna er að finna í 8. bindi orðabókarinnar sem kom út 1925.

¹⁰ Sjá einnig athugasemd í lok kafla 3.2 hér á eftir um so. *fukka/fokka* í færeysku.

¹¹ Stundum er merkingin nær því að vera ‘vasast í e-u’ og ‘drepa tímann’ eða annað því um líkt.

Í pistlinum eru tínd til milli 60 og 70 orð og orðasambönd, flest þeirra tökuorð úr dönsku eða heimatilbúið íslenskt slangur. Nokkur eru þó ný eða nýleg lán úr ensku: *alright*, *blöffa*, *flirta*, *fætingur*, *gefa gas*, *villt geim*, *gæi*, *ókey*, *ósmart*, *partý*, *sjoppa*, *stæll* og *svinga*; e.t.v. einnig *plana*, *prívat* og styttingin *ró mó* úr *rómantískur* þótt danskur uppruni sé eins líklegur (e. *plan*, da. *plane*; e. *private*, da. *privat*; e. *romantic*, da. *romantisk*).

Þótt sögnin *fokka* sé nefnd um leið og þessi orð er fremur ósennilegt að pistlahöfundurinn hafi haft í huga enska orðið *fuck*, enda er það ekki nothæft í ensku samhengi sambærilegu við dæmi (6), að því er næst verður komist. Á það skal líka bent að gamla sögnin virðist gjarnan ekki hafa verið viðurkennd sem gott eða vandað mál því oft er hún afsökuð með því að prenta hana innan gæsalappa, einkum á fyrri hluta 20. aldar en einnig eru dæmi um það frá 7. áratug aldarinnar. Það má velta fyrir sér ástæðu þessa en líklega hefur bæði ósvífin og kaldhæðnisleg merking sagnarinnar, óformlegur og talmálslegur still hennar og grunur um danskan uppruna allt gegnt hlutverki hér og það gæti skýrt andúð ofangreinds pistlahöfundar á orðinu.

Í merkingunni 'gaufa, dunda' fylgir sögninni oft forsetningarliður, *fokka* + á *e-u* (1948, dæmi (6) að ofan, 1972), *fokka* + í *e-u* (1961, 1962, 1979, 1981, 1985 og 2014), *fokka* + við *e-ð* (1960, 1965 og 1974).

(7) a) Núna eru þeir flestir [...] **fokkandi** í garðinum sínum (1981).

b) ég er ennþá að **fokka** við þetta [starf] (1965).

Enn er það merkingin sem bendir til þess að um sé að ræða gömlu sögnina. Ekki má þó útiloka að innlend notkun sem þessi hafi rutt brautina fyrir enskt orðalag á borð við „fuck(ing) in something“, „fuck(ing) with something“ þegar slíkt gerði vart við sig síðar á öldinni.

Eitt dæmi er vert að nefna í þessu samhengi sem er úr tímariti fyrir börn og ungmenni frá 1961 (*Vorið* 1961). Þar leikur höfundur sér að samhljómi nafnorðsins *fokka* (kvk.) um tiltekna tegund af segli og sagnarinnar *fokka* í merkingunni 'gaufa, dunda' og lætur eina persónu sína kvarta yfir áformum annarrar persónu um að byrja á uppsetningu á slíku segli, með orðunum „Þú hefur víst nógan tíma að fokka við hana“. Í þessu samhengi, í texta fyrir börn, getur sögnin ekki hafa verið sérlega ögrandi eða illhæf og er væntanlega notuð til að gefa textanum gamansaman og talmálslegan blæ.

Fyrir kemur að sögnin sé án eftirfarandi forsetningarliðar:

- (8) a) margir **fokka** daginn út þar sem líkur eru á að fá tíma-
bundna snapvinnu (1981).
b) Svo fór restin [af tímanum] bara í mig þegar ég var að
fokka eitthvað (2002).

Slík dæmi eru þó fá í þeim textum sem skoðaðir voru.

2.3 Merking eldra nafnorðsins

Nafnorðið *fokk* er í ÍO (2002) merkt sem óformlegt og merkingin sögð vera „lítilfjörlegt starf, dútl, dund“. Þar er einnig gefið dæmi um orðasambandið *allt í fokki*, með skýringunni „í vitleysu, óstandi, allt í klessu“. *Íslensk nútímamálsorðabók* greinir á milli tveggja merkinga, (1) 'lítilfjörlegt dútl' með notkunardæmið „þetta er ekki almennileg vinna heldur hálfgerðt fokk“ og (2) 'leiðindi, vesen' með notkunardæmið „ég er í tömu fokki með ritgerðina“.

Dæmi fundust um nafnorðið frá 1935 og áfram, alls í kringum 100 talsins. Nafnorðið er því eldra í þessari merkingu í þeim textum sem athugaðir voru en sögnin í merkingunni 'gaufa, dunda', sem fyrr segir. Engin dæmi eru um nafnorðið í áður nefndum gagnagrunni íslenskra einkabréfa frá 19. öld. Elsta dæmið sem fannst í blöðum og tímaritum er eftirfarandi:

- (9) Þú vinnur við Alþingi, karlinn. Hvernig líkar þér það **fokk**?
(1935).

Á undan orðinu er mjög oft herðandi lýsingarorð, oft fremur neikvæðrar merkingar, jafnvel blótsyrði: *algert, alls konar, annað eins, bara, einskisvert, gagnslítið, hálfgerðt, hálfgildings; andskotans, bölvæð, djöfulsins, helvítis*. Mörg dæmi eru um slíkt í textunum og undirstrikar það gildishlaðna og að nokkru leyti neikvæða merkingu nafnorðsins. Það segir sitt að bæði í *Íslenskri nútímamálsorðabók* og í norrænu veforðabókinni *ISLEX*, helstu orðabókum síðari ára um íslenskt nútímamál,¹² eru notkunardæmi um orðið einmitt höfð með styrkjandi lýsingarorðum af þessu tagi sem undanfara:

¹² Reyndar telst það til undantekninga að þessi orð sé að finna í íslensk-erlendum orðabókum. Þannig er hvorugt þeirra í íslensk-danski orðabók frá 1976 (Widding, Haraldur Magnússon og Meulengracht Sørensen 1976) né í íslensk-enskri orðabók frá 1989 (Sverrir Hólmarsson, Sanders og Tucker 1989). Sögnin er í íslensk-enskri orðabók frá 1970 og í íslensk-færeyski orðabók frá 2005, en hvorug bókin hefur nafnorðið (Arngrímur Sigurðsson 1970; Jón Hilmar Magnússon 2005).

- (10) a) Þetta er ekki almennileg vinna heldur hálfgerð **fokk**.
 b) Ég er í tómu / bölvuðu **fokki** með ritgerðina.

Eftirtektarvert er að í dæmum frá í kringum 1980 og fram undir aldamót virðist merkingin helst vera ‘dund, slæpingsháttur’ (11a) en í dæmum frá undanförunum árum er hún frekar ‘óstand, rugl’ eða slíkt (11b) að því er best verður séð af þeim gögnum sem notuð voru í þessari rannsókn:

- (11) a) Það er ekki til í dæminu [...] að unglíngarnir hér séu í neinu **fokki**. Fyrir þremur árum var stigið stórt skref fram á við í vinnuskólanum hérna (1980).¹³
 b) Ég man eftir árum þar sem allt var í **fokki**, maður sér bara biðraðir og slyddu þegar maður hugsar til baka (2011).

Einhver merkingarlegur samruni virðist hafa orðið við yngra tökuorðið úr ensku, eða a.m.k. að notkun þess hafi stýrt merkingunni í þessu forsetningarsambandi frá dundi eða dútli í átt að einhvers konar óstandi.

3 Ensku tökuorðin

3.1 Yfirlit

Ensku orðin *fuck* (sagnorð, upphrópun/nafnorð) og *fucking* (lýsingarháttur nútíðar) hafa tekið sér bólfestu í íslensku og eru orðin hluti af daglegu máli, sérstaklega meðal ungs fólks. Þau eru notuð í margvíslegum orðatiltækjum og orðasamböndum sem flest endurspegla alþjóðlega nútímanotkun. Eins og minnst var á í inngangi hefur *fuck* í ensku mun víðtækari notkun en afleiða þess í íslensku. Í ensku stendur *fuck* bæði fyrir sagnorð og nafnorð, og þá í allmargþættri merkingu, og sem áhersluorð eða blótsyrði sem sýnir viðhorf fremur en vísun til verknaðar, og það er í því hlutverki og merkingu sem orðið hefur borist inn í íslensku.

Orðið *fuck* fór að sjást í íslenskum dagblöðum og tímaritum í kringum 1970 – fáein dæmi eru þó eldri en það – og það er svo um miðjan 9. áratuginn og í byrjun nýrrar aldar sem það er orðið nokkuð

¹³ Tilvitnunin er úr viðtali þar sem greint er frá störfum unglínga og sérstaklega tekið fram að þeir standi fullorðnum hvergi að baki, séu duglegir og samviskusamir og vinni vel. Merkingin er ljóslega ‘dund’ en ekki ‘óstand, rugl’ eða slíkt.

algengt þar, og þá oftast íslensku orðmyndirnar *fokka* og *fokk*. Enska lýsingarháttarmyndin *fucking* er yngri í málinu, eða frá lokum 10. áratugarins og síðar, og þá oftast hin íslenskaða mynd hennar, *fokking*. Í þeim textum sem athugaðir voru er þessi orð ekki síst að finna í greinum sem skrifaðar eru fyrir ungt fólk, t.d. í helgarblöðum dagblaða og í viðtölum við tónlistarfólk. Þau sjást líka í skáldsögum síðari ára þar sem þau hafa oft það hlutverk að gefa textanum óformlegan blæ, talmálslegt, kæruleysislegt og/eða tilfinningaþrungnið yfirbragð. Segir það kannski betur en margt annað hversu miðlæg þau eru orðin í íslensku talmáli.

Ekki hefur verið gerð sjálfstæð athugun á notkun þessara orða í talmáli svo mér sé kunnugt en ýmsir sem spurðir hafa verið kannast við notkun a.m.k. upphrópunarinnar *fuck* (*fokk*) allt frá miðjum 8. áratug síðustu aldar.

Eins og flestir munu geta staðfest út frá eigin máltilfinningu og þekkingu á íslensku máli undanfarinna áratuga eru þessi orð langoftast rituð með 'o' og borin fram [fɔhk], [fɔhka] og [fɔhkiŋ]. Leit á *Tímarit.is* og í *Íslensku textasafni* staðfestir þetta.¹⁴ Margir sem rætt hefur verið við hafa þó heyrt þessi orð borin fram með [œ] og dæmi er að finna um ritmyndina *fökk* í blöðum og tímaritum, þau elstu frá 1987, en þau eru þó í miklum minnihluta. Þess má geta að leit á netinu skilar nýlegum dæmum um ritmyndir eins og *fökkd*, *fökkt* o.fl.¹⁵ sem benda til framburðar með [œ]. Þetta kann að vera bundið við þessa tilteknu beygingarmynd ensku sagnarinnar, *fucked* (lýsingarháttur þátíðar), sem er þá tekin upp sem sérstakt og nýtt tökuorð, eiginlega sem lýsingarorð og án skýrra tengsla við hefðbundnar íslenskar eða íslenskaðar orðmyndir enska orðsins *fuck*. Hér er framburðurinn sá sem búast má við að stutt enskt [ʌ] eða [ə] fái í íslensku.¹⁶

Sagnorðið fellur í 1. flokk veikra sagnorða og beygist því eins

¹⁴ Þetta þýðir þó ekki að enskar ritmyndir komi ekki fyrir. Leit að stafastrengnum <fuck> á *Tímarit.is* (júli 2022) skilar rúmlega 1.500 síðum og leit að strengnum <fucking> rúmlega 1.300 síðum. Raunveruleg dæmi eru væntanlega a.m.k. jafnmörg eða fleiri en síðurnar sem koma upp (sum eru þó e.t.v. eitt og sama dæmi tví- eða fleirtekið). Ekki var ráðist í að greina þessi dæmi en langflest þau sem skoðuð voru eru úr tilvitnunum á ensku eða eru hluti af enskum eða enskulegum nöfnum og titlum, t.d. á kvikmyndum.

¹⁵ Ég þakka ritrýni fyrir að benda á þessi dæmi.

¹⁶ Þetta væri áhugavert að skoða nánar og fylgjast þá jafnframt með því hvort framburður sérhljóðsins í hinni íslensku mynd enska orðsins *fuck* eigi eftir að breytast á komandi árum. Ef hann gerir það (breytist úr [ɔ] í [œ]) væri það – a.m.k. formlega séð – dæmi um að orðið væri tekið upp í annað sinn.

og gamla sögnin (*fokka* – *fokkaði* – *fokkað*). Sem upphrópun er *fokk* án beygingar en í íslenskun á enskum orðatiltækjum á borð við *what the fuck, who the fuck* o.fl. samsvarar birtingarmynd orðsins þágufalli annars vegar gamla hvorugkynsorðsins *fokk* og hins vegar karlkynsorðs sem væri *fokki í nefnifalli: (*hvað/hvernig/af hverju*) í *fokkinu*, (*hvað/hvernig/af hverju*) í *fokkanum*.

Í ÍO (2002) er *fokka* skipað undir þrjár flettur. Flettan ¹*fokka* kvk. er nafn á ákveðinni tegund af segli (sjá Ásgeir Blöndal Magnússon 1989) og tengist ekki umfjöllunarefni þessarar greinar. Flettan ²*fokka* á við sagnorðið í þeirri merkingu sem fjallað var um hér að framan. Flettan ³*fokka* á við yngri sögnina, þá með rætur í *fuck*, þótt ekki sé skýr tilvísun í slíkan uppruna önnur en sú sem álykta má af notkunardæminu, *fokka e-u upp <fyrir e-m>*, sem útskýrt er sem „klúðra e-u, spilla e-u (fyrir e-m)“ og mundi svara til enska orðasambandsins „to fuck something up (for somebody)“.

Flettan *fokk* er á hinn bóginn ekki fleirskipt í ÍO (2002). Hún á við nafnorðið *fokk* í gömlu merkingunni ‘dund’ og nýja orðið *fokk*, upphrópun/nafnorð, úr ensku *fuck* er enn ekki skráð sem sérstök fletta í orðabókinni. Orðasambandið *allt í fokki*, sem gefið er sem dæmi sækir þó e.t.v. merkingu sína að einhverju leyti til enska orðsins. Það fær nokkurn stuðning af því að þetta orðasamband virðist nýlegt og kemur einna fyrst fyrir í textum eftir 2000.

Áhersluorðið (enska lýsingarháttarmyndin) *fokking* er sérstök fletta í orðabókinni, merkt bæði með tveimur spurningarmerkjum, sem þýðir „framandorð sem vafi leikur á hvort talist getur íslenskt, sletta“ (ÍO 2002:XIII), og sem „gróft“. Merkingin er gefin sem ‘leiðinda, djöfulsins’.

Íslensk nútímamálsorðabók hefur ekki sagnorðið *fokka* sem flettu en skráir *fokk* undir tveimur flettum. Annars vegar sem nafnorð í hvorugkyni í merkingunni ‘lítilfjörlegt dútl’, ‘leiðindi, vesen’ (sbr. kafla 2.3), og er þar um að ræða eldra íslenska orðið. Hins vegar sem upphrópun sem táknar vanþóknun eða reiði, og er þar orðið merkt sem „óformlegt, ekki fullviðurkennt mál, gróft“.

Fyrstu dæmi um þessi orð í þeim textum sem hliðsjón var höfð af eru frá um 1970. Dæmi frá næstu tíu árum benda ekki til þess að þau hafi verið útbreidd og það tók þau líklega um tvo áratugi að festa sig í sessi sem eiginleg tökuorð. Fram að því virðast þau hafa verið notuð sem tilvitnanir – eða e.t.v. sem málvíxl (e. *code-switching*) þegar þau hafa verið notuð í töluðu máli. Því miður vitum við ekkert um notkun þeirra í talmáli þessa tíma, sem auðvitað hlýtur að hafa komið á undan notkun þeirra í ritmáli. Árið 1985 er haft eftir íslenskum

tónlistarmanni fæddum 1949 að íslenskir krakkar séu hættir að bölvá á íslensku. „Nú heyrir maður krakka segja hiklaust fuck og shit [...] en það er nú farið að fjúka í flest skjól þegar krakkar kunna ekki að bölvá á íslensku.“ (Árni Johnsen 1985). Það er freistandi að trúa því að orð hans feli í sér eitthvert sannleikskorn.

Notkun orðanna í íslensku kemur ekki á óvart. Í því sem hér fer á eftir hef ég því dæmin stutt og verður helst leitast við að varpa ljósi á komu orðanna í íslensku og umsnúning þeirra úr erlendum framandorðum yfir í aðlöguð tökuorð sem smám saman taka yfir formgerð (og að nokkru leyti merkingu) eldri orðanna. Textatilvitnunum verður haldið í lágmarki enda leiðir leit á *Tímarit.is* beint til dæma fyrir þá sem áhugasamir eru. Nánari athugun verður látin öðrum eftir en eins og fyrr segir hefur Einar Lövdahl Gunnlaugsson fjallað talsvert um efnið í ritgerð sinni frá 2016 og má þar finna ýmislegt bitastætt sem hér verður ekki tekið upp.

3.2 Notkun enskrar ritmyndar

Þegar þessi orð fóru fyrst að birtast á prenti voru þau höfð með enskri stafsetningu. Sem dæmi má nefna að fyrsta þekkt dæmið um upphrópunina *fuck* er í þýddu viðtali við tónlistarmanninn John Lennon frá 1971:

- (12) En svo hugsaði ég með mér: „**Fuck**, til helvítis með það“
(*Vikan* 1971/16).

Í sama viðtali telur ritstjóri *Vikunnar* sig þurfa að útskýra að *fucking* hafi ekkert með kynlíf að gera í ensku götumáli heldur sé blótsyrði. Þetta sýnir áreiðanlega að Íslendingar notuðu orðin almennt ekki sem upphrópanir eða blótsyrði um þessar mundir. Eitthvað hafa þeir þó að sjálfsgöðu þekkt til þeirra í upphafi 8. áratugarins og íslenskir pistlahöfundar og þýðendur leyfa sér til dæmis að vitna í manneskju sem hrópar „Fuck it“ (*Vikan* 1971/43, þýðing á erlendum texta); segja lesendum án nokkurra skýringa að skammstöfunin „FTA“, sem er nafn á kvikmynd frá 1972, megi (ranglega) túlka sem skammstöfun fyrir „Fuck The Army“ (*Alþýðublaðið* 1972); og vitna í bandarískt barn sem sagði „Fuck you“ við blaðamann (*Tíminn* 1973, þýðing á erlendum texta).

Með enskri stafsetningu birtast þessi orð alloft í blöðum og tímaritum á 8. áratugnum, orðið *fuck* einum 18 sinnum og *fucking* a.m.k. 13 sinnum. Flest dæmin um *fuck* er að finna í enskum tilvitnunum;

eitt er nafn bandarískrar rokkhljómsveitar, annað er í titli bandarísku djasslags, tvö eru í þýdda viðtalinu við John Lennon sem nefnt var að ofan. Aðeins eitt dæmi er í samhengi sem endurspeglar ekki enskan frumtexta. Það er í ritdómi um íslenska skáldsögu þar sem aðalpersónan er sögð ekki vita hvað „fuck me“ og „survival of the fittest“ þýðir (*Dagblaðið* 1977). Sama má segja um dæmin um *fucking*, flest eru þau í enskum tilvitnunum.

Ensku orðin *fuck* og *fucking* virðast því ekki hafa verið komin í neina umtalsverða notkun sem herðandi orð eða blótsyrði á þessum tíma, en þau eru greinilega á leið inn í tungumálið eins og sést á smáaukum fjölda dæma um þau sem ensk orð og enskar tilvitnanir í íslenskum texta. Á árunum 1980 til 2000 er rúmlega 200 dæmi að finna um *fuck* stafsett að enskum hætti og um 190 um *fucking* í þeim textum sem skoðaðir voru, mörg þeirra í beinum tilvitnunum og í ýmsum tegundum nafna, kvikmyndatitla og þess háttar. Eftir 2000 hafa komið í ljós um 230 dæmi um *fuck* í textunum og um 730 um *fucking*, oftast í textum á ensku eða í enskum nöfnum eins og í eldri dæmunum.

Því má bæta við hér að engin dæmi fundust um ritmyndir/orðmyndir á borð við **fukka* eða **fucka*, sem hefðu átt að geta orðið til í íslensku út frá ritmynd ensku sagnarinnar *fuck*. Í sambandi við það skal þess getið að slík sögn, *fukka*, hefur verið til í færeysku og notuð sem grófyrdi í merkingunni 'hafa samræði' (*Føroysk orðabók*, 1998). Hún er skráð í orðabók J.C. Svabo frá um 1800 og virðist enn hafa verið í notkun snemma á 20. öld.¹⁷ Í ritgerð sinni um ensk tökuorð í færeysku telur Tórður Jóansson (1997:84) sögnina í orðabók Svabos hafa verið „a genuine English loanword“ sem síðan hvarf en var kynnt aftur til sögunnar „quite recently and spelt *fokka* or just *fuck* as in English“ (Jóansson 1997:37).

3.3 Íslenskar orðmyndir

Skömmu eftir 1980 fer enska orðið *fuck* (sagnorð/upphrópun/nafnorð) að birtast í blöðum og tímaritum í íslensku ritmyndunum *fokka* og *fukk*. Þær endurspeгла greinilega hina enskættuðu merkingu og notkun, eiga sér oft beinar hliðstæður í enskum orðasamböndum og samsetningum og það leikur því enginn vafi á því að þarna er um að ræða

¹⁷ Þessar upplýsingar á ég að þakka Zakaris Svabo Hansen, dósent við Fróðskaparsetrið í Þórshöfn.

ný orð, ekki þau eldri.

Elstu dæmin sem fundust um upphrópunina (eða nafnorðið) í sínu nýja, aðlagða formi eru frá 1985. Þau eru í grein um veggjakrot í Reykjavík. Greininni fylgja myndir af veggjakroti með slagorðum eins og „fock off“, „FOK“ og „Fouck is all I kear about“, sem endurspeglar án efa þann framburð sem orðið hafði meðal ungs fólks á þeim tíma. Greinarhöfundurinn notar sjálfur orðmyndina *fokk* í fyrrisögn og einu sinni í textanum (Sigurður G. Tómasson 1985).

Annað dæmi sem gæti varpað dálitlu ljósi á það hve langt þróunin var komin um áratug síðar er í grein í *Stúdentablaðinu* 1994. Höfundurinn fjallar þar um enska orðið *fuck* og skyld orð og skrifar að hann hafi heyrt orðalagið „fokkast upp“ (í merkingunni ‘klúðrast’) notað af blaðamanni á Ríkisútvarpinu í viðtali við stjórnáamann fyrir sama ár. Hann segir, í gamansömum tón, að þar hafi orðið „merkur atburður í málsögu samtíðarinnar“. Hann á þar vafalaust við það að orðasamband sem áður hafði tilheyrt slangri sé nú á uppleið í tungumálinu. Einnig heldur hann því fram að gamla nafnorðið *fokk* sé horfið úr daglegri notkun (Gauti Sigþórsson 1994:12). Og þó að hann fari þar sennilega með ýkjur til að styrkja frásögnina er þetta eigi að síður athyglisverð staðhæfing.

Við leit á *Tímarit.is* komu í ljós um 165–170 dæmi um *fokk* sem rekja má til enska orðsins *fuck*. Í nálega helmingi dæmanna er *fokk* í hlutverki sérstæðs áhersluorðs eða upphrópunar: „Fokk, nú er ég endanlega að frika út“ (1999)¹⁸, stundum í umræðu um orðið, t.d. „einskorðast orðaforði þeirra nánast við tvö orð, fokk og sjitt“ (1993). Þessi dæmi eru frá því snemma á 9. áratug liðinnar aldar til dagsins í dag. Hin dæmin koma fyrir í ýmsum orðasamböndum, yfirleitt vel kunnuglegum, eins og *fokk jú* (1989) (og *fokk þú*, 2001), *fokk it* (2000), *fokk off* (1996), *að gefa ekki fokk* (2004), *hvað í fokkinu* (1997), *að vera fokk sama* (2007), samsetningin *fokkup* (2003, „Þetta er eitt það mesta fokk up sem ég hef afrekað“). Auk þess eru þarna dæmi sem virðast sýna samslátt eldri og yngri orðanna, t.d. í orðasamböndum eins og *allt (er) komið í fokk* (2004) og *allt er í fokki* (2009). Flest dæmin eru frá seinni hluta 10. áratugar 20. aldar eða frá þessari öld.

Dæmi um sögnina *fokka* eru svolítið eldri en um upphrópunina eða nafnorðið *fokk*. Orðabók um *slangur, slettur, bannorð og annað utan-garðsmál* (Mörður Árnason, Svavar Sigmundsson og Örnólfur Thorsson 1982) er með sögnina (en ekki upphrópun/nafnorð) og er það með

¹⁸ Hér og áfram eru elstu dæmin tiltekin.

elstu dæmum um hana sem fundist hafa í þessari rannsókn. Þar er sýnt orðalagið *fokka e-u upp fyrir e-m* og það borið saman við enska orðasambandið *fuck up*. Orðið var því þekkt og í notkun þegar efni var safnað í orðabókina upp úr 1980 og hefur væntanlega verið það um nokkurt árabíl fyrir þann tíma. Eitt öruggt eldra dæmi kom í ljós í smásögu þýddri úr ensku fimmtán árum áður, orðasambandið *fokka e-u upp* og í beinu framhaldi í sama texta áhrifslaust *fokka upp*: „Þú hefur fokkað þessu upp, allt í lagi, þú átt rétt á að fokka upp annað slagið“ (*Vikan* 1968). Nokkuð víst er að um sé að ræða beina þýðingu á enska orðasambandinu *fuck up* og sýnir sjálfsagt tilfinningu þýðandans fyrir því að unnt sé að nota *fokka (+ upp)* í íslenskrí þýðingu á *fuck (up)*. Þetta dæmi gæti bent til þess að sögnin (eða þetta orðalag) hafi verið til í talmáli (jafnvel ritmáli þótt dæmi hafi ekki komið fram) allt frá um 1970. Annars kemur sögnin fyrst fyrir í textum frá því laust fyrir miðjan 9. áratuginn, t.d. í viðtali við ungan pönktónlistarmann sem notar sögnina *fokka með + andlag*, „það þýðir ekkert að vera að fokka með landið“ (1983), um erlenda hljómsveit sem hann telur að hafi vaðið yfir landið og ætlað sér að misnota það. Þar endurspeglast vafalaust *fuck with* í ensku í merkingunni ‘djöflast með’ eða eitthvað líkt. Stundum gæti verið að eldri merking blandist þeirri yngri. Þannig er í *Morgunblaðinu* greint frá vanþóknun þingmanns nokkurs á notkun annars þingmanns á orðalaginu *fokka með*, „að fokka með mál sem væru til óþurftar fyrir menntakerfið í landinu“ (Þjóðin bíður þess að bráðabirgðalögin komi til umræðu 1988). Báðir voru þingmennirnir þekktir miðaldra málvöndunarmenn og sá sem mælti þessi orð hefur líklega haft í huga merkinguna ‘gaufa, dunda’ í gömlu sögninni, e.t.v. orðalagið *fokka við e-ð*, þ.e. ‘gaufa við e-ð; vasast í e-u’, fremur en enska orðalagið *fuck with*.

Önnur dæmi um sögnina frá 9. áratugnum eru aðallega orðasambandið *fokka + andlag* (þgf.) + *upp* eða *fokka upp + andlag* (þgf.): „Þeir eru að fokka þessu öllu upp“ (*Þjóðviljinn* 1991), „[hann] fokkaði upp hlutunum“ (*Helgarpósturinn* 1987). Seint á 10. áratugnum koma fram dæmi um orðalagið *fokka í e-u*, en það er ásamt *fokka upp* algengasta orðalagið eftir 2000, hvort tveggja með um 30 dæmi, og *fokka sér* og *fokkaðu þér*, átta dæmi um hvort.

Orðmyndin *fokking* er notuð sem herðandi (atviks)orð á sama hátt og í ensku og dæmi eru um að hún kljúfi setningar eða setningarhluta á svipaðan hátt: „Ég fokking hata heiminn“ (2007). Dæmi um innkeytingu af gerðinni e. *abso-fucking-lutely* eða *un-fucking-believable* (sjá t.d. Aronoff 1976:69–70; Plag 2003:101 o.áfr.) fundust ekki í þeim

textum sem skoðaðir voru en *nákvæmfokkinglega* (Einar Lövdahl Gunnlaugsson 2016:31) og orðmyndir á borð við *þokkafokkinglega*, *sannarfokkinglega* og *klárfokkinglega* koma fram þegar leitað er að strengnum „fokkinglega“ á netinu. Orðatiltækið *fokking fokk* (53 dæmi), oftast styrkt með blótsyrðinu *helvítis*, er sérstaklega algengt í textunum. Það varð gríðarlega vinsælt eftir að það var notað á mót mælasþjaldi árið 2008 og var síendurtekið í blöðum og öðrum fjölmiðlum næstu árin. Dálítið á óvart kemur atviksmyndin *fokkings* með *s* sem líkist venjulegri eignarfallsendingu (nokkur dæmi eru í *Íslensku textasafni* og fjölmörg í *Risamálheildinni*; sbr. Einar Lövdahl Gunnlaugsson 2016:29–30, um *fokkings* og *fokkans*). Gera má ráð fyrir að þar sé reynt að láta orðið líta út eins og íslensk blótsyrði í eignarfalli, eins og *djöfulsins*, *andskotans* og *helvítis*, en hugsanlegt er einnig að um sé að ræða virka eignarfallsmyndun.

Ýmis dæmi komu í ljós í textunum um íslenska gerð enskra orða og orðasambanda og skulu hér rakin þau helstu: *fokkari* (2005, 2006), *fokkfeis* (2005), *fokkfingur* (2005), *fokkjúmerki* (2008), *fokkjúputti* (2009), *fokkmerki* (33 dæmi, 1986–2010), *fokkorð* (1996), *hólýfokk* (2009), *moðerfokker* (sjö dæmi, 1994–2005). Jafnvel lengri frasar eins og enska *what the fuck* koma fyrir í íslenskri gerð, *vottðe fokk* (2008), og orðasambandið *hvað/hvernig/af hverju í fokkanum/fokkinu*, sem nokkur dæmi eru um á *Tímarit.is* (1997–2021) og fjölmörg í *Risamálheildinni*, endurspeglar augljóslega *what the fuck*. Má hér benda á umfjöllun Einars Lövdahl Gunnlaugssonar (2016:32) í BA-ritgerð sem hér hefur nokkrum sinnum verið nefnd og ber einmitt heitið „Hvað í fokkanum geri ég þegar ég útskrifast?“ (auk undirtitils).

Hér verður látið staðar numið og duga þau dæmi sem rakin hafa verið vonandi til að sýna hvernig nýju tökuorðin hafa fest sig í sessi í málinu og að notkun þeirra sé talsvert fyrirjáanleg.¹⁹

4 Umræða og lokaorð

Sögnin *fokka* mun að líkindum hafa borist inn í íslensku í lok 16. aldar eða snemma á 17. öld, sennilega úr dönsku eða miðlagþýsku. Í upphafi virðist merkingin hafa verið svipuð og sama eða sambærilegt orð hefur eða hafði í skyldum tungumálum, það er ‘hreyfa sig (hratt)’.

¹⁹ Gríðarlega mikið er til skrifað um *fuck* í ensku. Þeim sem vilja kynna sér notkun orðsins skal bent á áhugaverða og vandaða félagsmálfræðilega rannsókn Beers Fägersten (2012). Einnig má nefna McEnery og Xiao (2004) og Wajnryb (2004).

Fá dæmi hafa þó komið í ljós í varðveittum textum fram að miðri 19. öld en dæmum fjölgar smám saman á 19. og 20. öld. Sögnin var lengst af algengust í orðasambandinu *láta e-ð fokka* og virðist þar einkum notuð til að gefa samhenginu kæruleysislega merkingu, yfirbragð eða hlutverk. Snemma á 20. öld taka að birtast dæmi um *fokka* í áhrifslausu hlutverki, í merkingunni ‘gaufa, dunda, drepa tímann’ og um svipað leyti dæmi um nafnorð myndað af sögninni með samsvarandi nafn-orðamerkingu, ‘gauf, dund’.

Orðin *fokka* og *fokk* áttu vissa merkingarþætti sameiginlega með enska orðinu *fuck* (sagnorð, upphrópun, nafnorð) sem tekur að skjóta upp kollinum í íslenskum textum á 8. áratug 20. aldar eða ef til vill aðeins fyrr og sem fljótlega tekur upp sem tökuorð sömu form og eldri orðin. Gamla sögnin og sú nýja eiga sér einnig viss sameiginleg orðasambandslíkindi, þ.e. sögn + forsetningarliður, *fokka* í + *e-u*, *fokka við* + *e-ð*, þó að merkingin sé ekki fyllilega sambærileg. Í stuttu máli má segja að nýja erlenda orðið hafi í útliti, merkingu og hlutverki staðið nógu nálægt eldri orðunum, sögninni og nafnorðinu, til þess að það hafi smám saman „stolið“ plássinu. Ferlinu er ekki enn lokið; málnotendur sem alist hafa upp við gömlu orðin eða gömlu merkingarnar þekkja þær enn og nota kannski við og við. En smám saman hafa þeir, ef til vill einkum yngra fólk, hætt að skynja skýrt muninn á eldri og yngri orðunum og má þá segja að orðin hafi runnið saman. Eins og fram hefur komið getur stundum reynst erfitt að ákveða með vissu hvort dæmi um *fokka* eða *fokk* tilheyri eldra orðinu eða því nýja. Í þessu sambandi má minna á það fyrirbæri sem kallað hefur verið *falsvinir* (franska *faux amis*), sem er vel þekkt í sambandi við máltengsl, erlend áhrif og þýðingar. Þar er um að ræða orð innan tveggja eða fleiri (skyldra) tungumála sem eru mjög lík að formi (stafsetningu og/eða framburði) en hafa ólíka merkingu og valda þess vegna stundum vanda meðal málnotenda og þýðenda sem ekki þekkja glögg þann mun sem á þeim er. Íslendingar hafa t.d. margir hverjir einhvern tíma komist í ógöngur með íslensku orðin *sæng*, *rúm* og *dýna* og dönsk orð sem líkjast þeim (og eru auðvitað af sama uppruna), þ.e. *seng* ‘rúm’, *rum* ‘rými’ og *dýne* ‘sæng’. Segja má að þegar gömlu íslensku orðin *fokka* og *fokk* og það nýja enskættaða séu runnin saman hafi myndast eins konar falsvinir af þessum toga, en innan eins og sama máls sem er nokkuð sérstakt.

Hér má einnig nefna það að ekki er óalgengt að sama orð (eða nafn) berist oftast en einu sinni og á mismunandi tímum inn í sama tungumál, stundum tvívegis úr sama tungumáli, stundum í gegnum

ólík tungumál, og að merkingin sé þá dálítið mismunandi eftir aldri og/eða uppruna. Þetta hafa fræðimenn ítrekað rætt, sjá t.d. stutta umfjöllun hjá Crystal (2004:63–64) og van Gelderen (2006:94) um tökuorð í ensku ættuð úr latínu. Oft lifa þá orðin hlið við hlið og hafa mismunandi form, merkingu og hlutverk og þarf þá sérfræðinga á sviði orðsifja, málsögu og máltengsla til þess að geta bent á að um sé að ræða einn og sama uppruna. En að nýja orðið sé svo nálægt eldra orðinu að það yfirtaki það smám saman og orðin renni saman í eitt, eins og á við varðandi þau orð sem hér eru til umræðu, er óvenjulegra, a.m.k. ef gert er ráð fyrir að um sé að ræða tökuorð, ekki einungis tökumerkingu. Eins og nefnt var í inngangi, og reynt var að færa rök fyrir, er í þessari grein litið svo á að orðin *fokka* og *fokk* í nýju merkingunni séu eiginleg tökuorð úr ensku fremur en að um sé að ræða nýja erlenda merkingu sem bæst hafi við gömlu orðin. Hið síðara, að orð taki upp erlenda merkingu, er hins vegar talsvert algengt fyrirbæri í íslensku eins og í flestum öðrum tungumálum sem eiga í máltengslum við önnur mál. Skemmtilegt dæmi um slíkt eru merkingarlíkindi boðháttarmyndarinnar *sko* af sögninni *skoða* og danska orðsins *sgu* (af *sågu*, *så gud*), en færð hafa verið rök fyrir því að íslenska orðið hafi tekið upp ákveðna merkingarþætti þess danska (Helgi Guðmundsson 1981). Enn fremur hefur verið á það bent að fornafrnið *eigin(n)* kunni að hafa sótt merkingarþætti eða a.m.k. aukna notkun til danska fornafnsins *egen* (Katrín Axelsdóttir 2014:544 o.áfr.). Ýmis fleiri dæmi eru í sögu málsins um tökuorð sem fallið hafa saman við orð sem fyrir voru eða að minnsta kosti gefið innlendum orðum nýja merkingu. Eru nokkur slík rakin í bók undirritaðs frá 2003 (Veturliði Óskarsson 2003:90), t.d. *velborinn* úr miðlágþýsku *wol(ge)-boren* sem féll saman við fornt og að hluta til samstofna orð, *velborinn* (sjá sama rit bls. 339; sbr. Katrín Axelsdóttir 2014:544). Um þetta efni verður ekki fjallað nánar að þessu sinni.²⁰

Í íslensku voru forsendurnar fyrir hendi þegar nýtt orð gerði sig heimakomið. Fyrir voru í málinu gömul sögn (*fokka* ‘gaufa, dunda’) og nafnorð myndað af henni (*fokk* ‘lítillfjörlegt starf, dútl, dund’), með merkingu og notkunarhlutverk sem að hluta til náði yfir það svið sem nýja orðið gerði kröfu um, og hljóðfræðilega var lágmarksmunur á gömlu orðunum og því nýja erlenda. Merking tökuorða er oft á einhvern hátt sérhæfð eða takmörkuð (sjá Haspelmath 2009:42–44; Winford 2010:173–175) og má búast við að nýtt orð muni að öllum

²⁰ Ég þakka ritrýni fyrir að minna á sumt sem hér var nefnt.

líkindum fylla í tóman merkingarbás eða koma í stað orðs sem á einhvern hátt nýtur ekki hylli í tungumálinu. Það hefur eflaust auðveldað yfirtökuna að gömlu orðin virðast hafa verið í lágum metum. Mörg dæmi eru t.d. um að þau séu prentuð innan afsakandi gæsalappa.²¹ Þau er enn fremur ekki að finna í mörgum íslensk-erlendum orðabókum, og í *Íslenskri orðabók* (1983, 2002), sem löngum hefur verið talin eiga lokaorðið um hvað megi telja „gott mál“, eru gömlu orðin, annað eða bæði, merkt óformleg sem gefur lesandanum til kynna að þau henti ekki í vönduðu máli (sbr. kafla 2.2 hér að framan). Bólfesta þeirra í málinu var því sennilega lausari en yfirleitt á við um orð sem ekki eru mörkuð af sérstöku og tiltölulega neikvæðu málsniði. Nýju orðin tilheyra vitaskuld einnig tiltölulega neikvæðu málsniði en eru á hinn bóginn miklu algengari en þau gömlu, tilheyra ekki síst málfari ungs fólks og fá sterkan stuðning af mikilli alþjóðlegri notkun og rafrænum samfélagsmiðlum.

Það fyrirbæri sem gert hefur verið að umtalsefni í þessari grein mætti formgreina nokkurn veginn svona:

- (1) Orðin *fokka* og *fokk* eru til í íslensku. Þau eru óstöðug vegna stílgildis, málsniðs og lágrar tíðni.
- (2) Enska orðið *fuck* kemur inn gegnum alþjóðlega dægurmenningu. Ný sögn og upphrópun/nafnorð bætast við.
- (3) Milli eldri og yngri orðanna eru viss merkingar-, hlutverks- og formlíkindi.
- (4) Samruni hefst.
- (5) Falsvinir verða til.
- (6) Samruna lýkur.

Í lok liðinnar aldar fækkar dæmum í blöðum og tímaritum um gömlu sögnina *fokka*, eða a.m.k. um þá merkingu sem einkenndi hana. Hins vegar hafa enskættuðu orðin, sögnin *fokka* og upphrópunin/nafnorðið *fokk*, orðatiltækin *fokka upp* og *fokka við* o.s.frv., sem og áhersluorðið *fokking*, orðið æ algengari, sérstaklega í textum sem ætla má að höfði til ungs fólks. Í sambandi við þessa rannsókn hef ég heyrt allmarga segjast vera á móti *fokk* og *fokka* í gömlu merkingunum vegna þess að þau séu tökuorð með rætur í enska blótsyrðinu *fuck*. „Ég myndi aldrei nota *láta eitthvað fokka* fyrir framan börnin mín,“ sagði ung kona

²¹ Hjá Cappelen og Lepore (1997) má finna fróðlega umfjöllun um notkun afsakandi gæsalappa; sbr. einnig Poplack (1987).

til dæmis við mig. Hvort þetta endurspeglar almenna skoðun er mér ókunnugt um að svo stöddu, en fróðlegt væri að skoða frekar gömlu og nýju orðin, notkun þeirra og afstöðu til þeirra. Það kæmi ekki á óvart þótt yngri kynslóðin nú notaði lítt eða alls ekki sögnina *fokka* í gömlu merkingunni.

Heimildir

- Adams, J.N. 1982. *The Latin Sexual Vocabulary*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Alþýðublaðið* 3.8.1972:10. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Arngrímur Sigurðsson. 1970. *Íslensk-ensk orðabók. Icelandic-English Dictionary*. Reykjavík: Prentsmiðjan Leiftur.
- Aronoff, Mark. 1976. *Word Formation in Generative Grammar*. Cambridge MA: The MIT Press.
- Árni Johnsen. 1985. Við erum einfaldlega á sömu bylgjulengd og venjulegt fólk. *Morgunblaðið* 13. apríl, bls. 52–53.
- Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans.
- Beers Fägersten, Kristy. 2012. *Who's Swearing Now? The Social Aspects of Conversational Swearing*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Cappelen, Herman og Ernie Lepore. 1997. Varieties of Quotation. *Mind* 106(423):429–450.
- Crystal, David. 2004. *The Stories of English*. London: Penguin Books.
- Dagblaðið* 8.12.1977:12. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Egeholm-Pedersen, Sv. 2018. *Mothstudier. Kildegrundlaget for den første store danske ordbog*. (Universitets-Jubilæets danske Samfunds skriftserie nr. 592.) Kaupmannahöfn: Universitets-Jubilæets danske Samfund.
- Einar Lövdahl Gunnlaugsson. 2016. „Hvað í fokkanum geri ég þegar ég útskrifast?“ Ritgerð um blótsyrðið *fokk* og skyld orð í íslensku nútímamáli. Ritgerð til BA-prófs í íslensku, Háskóla Íslands. <http://hdl.handle.net/1946/23597>.
- Føroysk orðabók*. 1998. Jóhan Hendrik W. Poulsen o.fl. (ritstj.). Tórshavn: Føroya fróðskaparfelag.
- Gauti Sigþórsson. 1994. Upp að fokka! *Stúdentablaðið* 1994/3:12. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Gelderen, Elly van. 2006. *A History of the English Language*. Amsterdam/Philadelphia: Johns Benjamins Publishing Company.
- G.J.Á. 1948. Meðal annara orða. *Morgunblaðið* 30. janúar, bls. 6 og 8.
- Grímur Laxdal (útg.). 1857. *Fróðlegt ljóða-safn ýmislegs efnis*. 2. hepti. Akureyri: Grímur Laxdal.
- Haspelmith, Martin. 2009. Lexical borrowing: Concepts and issues. Í: Martin Haspelmith og Uri Tadmor (ritstj.), *Loanwords in the World's Languages: A*

- Comparative Handbook*, bls. 35–54. Berlín: De Gruyter Mouton.
- Helgarpósturinn* 5.2.1987:2. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Helgi Guðmundsson 1981. Sko. *Íslenskt mál og almenn málfræði* 3:102–106.
- Hellquist, Elof. 1980. *Svensk etymologisk ordbok*. 3. útgáfa. Malmö: Gleerups. ISLEX (veforðabók). www.islex.is (sótt í febrúar 2023).
- Íslensk nútímamálsorðabók*. Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.). Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <http://islenskordabok.is/> (sótt í febrúar 2023).
- Íslensk orðabók*. 1983. Árni Böðvarsson (ritstj.). 2. útgáfa. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs.
- Íslensk orðabók*. 2002. Mördur Árnason (ritstj.). 3. útgáfa. Reykjavík: Edda.
- Íslenskt textasafn*. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <http://corpus.arnastofnun.is> (sótt í febrúar 2023).
- Íslensk orðabók*. 1963. Árni Böðvarsson (ritstj.). 1. útgáfa. Reykjavík: Bókaútgáfa Menningarsjóðs.
- Jakob Benediktsson (ritstj.). 1983. *Hugtök og heiti í bókmenntafræði*. Reykjavík: Bókmenntafræðistofnun Háskóla Íslands / Mál og menning.
- Jóansson, Tórður. 1997. *English loanwords in Faroese*. Þórshöfn: Fannir.
- Jón Hilmar Magnússon. 2005. *Íslensk-færeysk orðabók*. Reykjavík: Hið íslenska bókmenntafélag.
- Katrín Axelsdóttir. 2014. *Sögur af orðum*. Sex athuganir á beygingarþróun í íslensku. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Specimen Lexici Runici = Magnús Ólafsson of Laufás: Specimen Lexici Runici and Glossarium Prisca Linguae Danicae*. 2010. Anthony Faulkes og Gunnlaugur Ingólfsson (útg.). Reykjavík: Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum; London: Viking Society for Northern Research, University College London.
- Martial. 1993. *Epigrams*. Edited and translated by D.R. Shackleton Bailey. Volume III. (Loeb Classical Library.) Cambridge, Mass. og London: Harvard University Press. https://www.loebclassics.com/view/LCL480/1993/pb_LCL480.i.xml (sótt í febrúar 2023).
- Málbreytingar og tilbrigði í íslensku máli á 19. öld: tilurð opinbers málstaðals*. (Rannsóknarverkefni.) <https://www.arnastofnun.is/is/malbreypingar-og-tilbrigdi-i-islensku-mali-19-old-tilurd-opinbers-malstadals> (sótt í febrúar 2023).
- McEnery, Anthony og Zhonghua Xiao. 2004. Swearing in modern British English: the case of *fuck* in the BNC. *Language and Literature* 13(3):235–268.
- Moths Ordbog*. <http://mothsordbog.dk> (sótt í febrúar 2023).
- Mördur Árnason, Svavar Sigmundsson og Örnólfur Thorsson. 1982. *Orðabók um slangur, slettur, bannorð og annað utangarðsmál*. Reykjavík: Svart á hvítu.
- Ordbog over det danske Sprog*. <http://ordnet.dk/ods> (sótt í febrúar 2023).
- Oxford English Dictionary*. <https://www.oed.com/> (sótt í febrúar 2023).
- Ólafur Davíðsson (útg.). 1894. *Íslenskar gátur, skemtanir, vikivakar og þulur*. III. *Vikivakar og vikivakavæði*. Kaupmannahöfn: Hið íslenska bókmenntafélag.

- Plag, Ingo. 2003. *Word Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Poplack, Shana. 1987. Contrasting Patterns of Code-Switching in Two Communities. Í: Erling Wande o.fl. (ritstj.), *Aspects of Multilingualism. Proceedings from the Fourth Nordic Symposium on Bilingualism, 1984*, bls. 51–77. Uppsala.
- Risamálheildin. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <http://malheildir.arnastofnun.is/> (sótt í febrúar 2023).
- ROH = Ritmálssafn Orðabókar Háskólans. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. <https://ritmalssafn.arnastofnun.is> (sótt í febrúar 2023).
- Sheidlower, Jesse (ritstj.). 2009. *The F-Word*. 3. útgáfa. Oxford: Oxford University Press.
- Sigurður G. Tómasson. 1985. „Fokk“ er farandminni. Er veggjakrotið skreytlist eða sóðaskapur? *Vikan* 1985/40:4–7.
- Svenska Akademiens ordbok*. <https://www.saob.se/> (sótt í febrúar 2023).
- Sverrir Hólmarsson, Christopher Sanders og John Tucker. 1989. *Íslensk-ensk orðabók*. Reykjavík: Iðunn.
- Tímarit.is*. <http://www.timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Tíminn – aukablað* 4.7.1973. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Tyrkjaránið á Íslandi 1627. 1906–1909*. Sögurit IV. Reykjavík: Sögufélag.
- Vatvedt Fjeld, Ruth E., Elsa Kristiansen, Marianne Rathje, Veturlídi Oskarsson, Natalia Konstaninovskaia, Inayat Gill og Fekede Menuta. 2019. The worldwide use and meaning of the f-word. *Intercultural Pragmatics* 16(1):85–111.
- Veturlídi Óskarsson. 2003. *Middelnedertyske låneord i islandsk diplomsprog frem til år 1500*. Bibliotheca Arnarnæana XLIII. Kaupmannahöfn: C.A. Reitzels Forlag.
- Veturlídi Óskarsson. 2017. Two loanwords meet: When *fuck* met *fokk* in Icelandic. *Rask* 46:121–157.
- Vikan* 1968/37:22; 1971/16:20; 1971/43:16, 46–50. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Vorið* 1961/3:89. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).
- Wajnryb, Ruth. 2004. *Language Most Foul*. Crows Nest, New Southern Wales: Allen & Unwin.
- Widding, Ole, Haraldur Magnússon og Preben Meulengracht Sørensen. 1976. *Íslensk-dönsk orðabók*. Reykjavík: Ísafold.
- Winford, Donald. 2010. Contact and Borrowing. Í: Raymond Hickey (ritstj.), *The Handbook of Language Contact*, bls. 170–187. Malden, MA: Wiley-Blackwell.
- Þjóðin bíður þess að bráðabirgðalögin komi til umræðu. 1988. *Morgunblaðið* 13. desember, bls. 46.
- Þjóðviljinn* 21.12.1991:12. <http://timarit.is> (sótt í febrúar 2023).

Lykilorð

erlend áhrif, máltengsl, tökuorð, blótsyrði, upphrópanir

Keywords

foreign influence, language contact, loanwords, swearwords, exclamations

Abstract

The article discusses the words *fokka* (verb) and *fokk* (noun) in Icelandic. These words have a dual origin in the language. On the one hand, the verb was probably first borrowed from older Danish or Low German already in the 17th century, and the noun later derived from it. On the other hand, the much more recent loanword, E. *fuck* (verb, noun, exclamation), took the same form in the language, both in writing and pronunciation. This happened even though Icelandic phonotactics and phonology require the short vowel in English words such as *butter*, *hut*, *luck*, etc. to be represented by the Icel. phoneme /ö/, surfacing as [œ], when such words enter the language as loanwords or are pronounced with an Icelandic accent. However, the words *fuck* and *fuckin*, which started appearing in Icelandic newspapers and magazines around 1970, are almost always pronounced and spelt differently than expected, i.e., with the vowel [ɔ] and spelt *fokk*, *fokking*, not with [œ] or spelt **fökk*, **fökking*. The reason probably is that the older words to a certain extent, both in terms of semantics, use and partly in pronunciation, already occupied the position that the new loanwords were expected to take in the language. However, the older words, fairly low valued, belonging to a low linguistic register and relatively rare, judging from the texts that have been examined, gave in to the new words. The new words were accompanied by pressure from popular culture, the language of young people and supported by high international use and social media. This article discusses the older words *fokka* and *fokk*, their history over the past centuries, their meaning, usage and semantic development, and compares them with the newer words derived from E. *fuck* who took their place, with examples taken to show what happened when the new loanwords met the old ones.

Veturlíði Óskarsson
Institutionen för nordiska språk
Uppsala universitet
veturlidi.oskarsson@nordiska.uu.se

